

LAUSUNTO
HY/3153/00.13.00/2020

27.1.2021

OKM:n lausuntopyyntö 10.12.2020
Viite: VN/1972/2020

Lausunto luonnoksesta valtioneuvoston koulutuspoliittiseksi selonteoksi

Opetus- ja kulttuuriministeriö pyytää lausuntoa luonnoksesta valtioneuvoston koulutuspoliittiseksi selonteoksi. Pääministeri Marinin hallitus on päättänyt antaa eduskunnalle koulutuspoliittisen selonteon, johon haetaan pitkän aikavälin keinot Suomen koulutus- ja osaamistason nostamiseksi, koulutuksellisen tasa-arvon vahvistamiseksi ja oppimiseröjen kaventamiseksi. Nykytilan tarkastelu, tavoitteita ja toimenpiteet kohdistuvat koko koulutusjärjestelmään sekä tutkimukseen.

Selonteossa esitetään kohti 2040-lukua ulottuva koulutuksen ja tutkimuksen visio ja linjataan tarvittavat normi- ja muun ohjauksen, voimavarojen ja rakenteiden muutokset. Lausunnoissa pyydetään ottamaan huomioon tämä lähtökohta linjausten ja toimenpiteiden kohdentumisessa.

Helsingin yliopisto antaa lausuntonaan seuraavaa:

Yhteenveto pääkohdista

- Tarkennettava, miten koulutus vastaa globaaleihin kestävyysshaasteisiin.
- Rahoituksen ennakoitavuus ja pitkäjänteisyys.
- Koulutusvastuusäätelyn kokonaistarkastelu on tarpeen; toimiva työnjako tieteenalakohtaisissa yhteisissä neuvotteluissa.
- Aloituspaikkamäärien nostaminen vain lisäpanostuksella; jos näin ei tehdä, on koulutuksen laatukriteereitä laskettava.
- Aloituspaikkamäärien nostaminen tarkoittaa lisääntyvää opetuksen ja ohjauksen määrää sekä pedagogisen ja digitaalisen osaamisen ja opiskelijoiden tukipalveluiden kasvattamista.
- Tutkimukseen perustuva opetus: Korkea opettajien osaaminen ja opetuksen yhteys tutkimukseen säilyttävä; tutkimuksessa riittävästi ansioituneita opettajia ei ole rajattomasti.
- Aloituspaiikkojen lisääminen erityisesti pääkaupunkiseudulle.
- Tärkeää vahvistaa yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen yhteistyötä: joustavaa ja monipuolista opintotarjontaa sekä oppijakeskeisyyttä edistäviä rakenteita.
- Tutkintorakenteiden toimivuutta arvioitava: Bolognan mallin kolmiportaisuus; opintoajat laskettava erikseen kandidaatin ja maisterin tutkintojen osalta.
- Opiskelijavalintojen kehittäminen jatkuu valtakunnallisen hankkeen tulosten ja valintayhteistyön tuella: erilaisten valintaväylät, ylioppilastutkinnon jatkokehittäminen jne.
- Kansainvälisten osaajien maahan ja suomalaiseen työelämään asettuminen tärkeää: edellyttävät toimia koko yhteiskunnassa ml. työnantajat laajasti.
- Jatkuvan oppimisen kokonaisuus uudistettava yhteisen näkemyksen pohjalta ottaen huomioon myös korkeasti koulutettujen tarpeet.
- Toimenpide-ehdotukset maahanmuuttajien ja kansainvälisten opiskelijoiden maahantuloa liittyen hyviä; tämänhetkessä lainsäädännössä aliedustettujen ryhmien positiivinen erityiskohtelu on vaikeaa.

Yleiset selontekoa koskevat kommentit

Helsingin yliopiston näkemyksen mukaan luonnos koulutuspoliittiseksi selonteoksi on tavoitteiltaan kannatettava ja se nostaa keskusteluun olennaiset asiat. Nykytilan tarkastelu, tavoitetila ja toimenpiteet tarjoavat kokonais kuvan, jonka avulla Suomen koulutus- ja osaamistason nostaminen, koulutuksellisen tasa-arvon vahvistaminen ja oppimiseröjen kaventaminen voivat onnistua. Selontekoluonnos on koulutus painotteinen. Helsingin yliopisto korostaa, että vain tutkimuspohjaisella opetuksella ja opetuksen kehittämällä saavutetaan korkea laatu.

Helsingin yliopisto pitää tärkeänä rahoituksen ennakoitavuutta ja pitkäjänteisyyttä. Ne ovat edellytyksiä koulutukselle ja tutkimukselle asetettavien tavoitteiden saavuttamisessa. Yliopisto katsoo, että myös rahoituksen kehittämisen tulisi olla tutkimukseen pohjautuvaa. Selontekoluonnoksen tavoitteet ovat kannatettavia, mutta näkyvissä ei ole resurssien kohdentamisen ja kannustimien näkökulmaa. Yliopistojen tämänhetkinen rahoitusmalli ja sen indikaattorit ovat pääosin määrällisiä, jolloin laatu ja sivistystehtävä jäävät taustalle. Malli ei myöskään kannusta yhteistyöhön. Selontekoluonnoksessa ei tulisi ankkuroitua liiaksi nykyiseen rahoitusmalliin.

Yliopisto katsoo, että koulutuksen asema ja tärkeys yhteiskunnassa tulee perustella hyvin. Koulutuksen ja tutkimuksen yhteisen ohjauksen tarpeen korostaminen tulee selontekoluonnoksessa voimakkaasti esiin. Tämä on ristiriidassa korkeakoulujen pitkäjänteisen kehittämisen kanssa. Tärkeää on, että myös perustutkimukseen jää aikaa ja resursseja, eikä suurta osaa ajasta jouduta käyttämään erilaisten ohjaustoiminnan vaatimusten täyttämiseen. Tämä pirstaloi ja häiritsee pitkäjänteistä tutkimus- ja kehittämistyötä yliopistoissa.

Yliopistojen perustehtävä on sivistyksen edistäminen. Jokaisella on oikeus opetukseen, oikeus tietoon sekä kasvatuksen tuottamaan sosiaalistumiseen yhteiskuntaan. Oppiminen ja tutkiminen ovat olennainen osa ihmisyyttä ja itsessään arvokkaita merkityksellisen elämän rakennuspuita. Sivistys ei ole vain tietoa ja koulutusta, vaan hyviä tapoja, ihmisten kohtelua, elämän asennetta sekä kestävä kehityksen periaatteiden ymmärtämistä.

Kommentit lukuun 2. Visio/tavoitetila – koulutus ja tutkimus kohti 2040-lukua

Koulutuksen visiossa painotetaan useita kestävä kehityksen tavoitteiden mukaisia toimintatapoja mm. koulutuksen tasa-arvon ja saavutettavuuden osalta, mutta on huolestuttavaa, että siitä puuttuu kestävä tulevaisuuden rakentamisen tavoite koulutuksen avulla. Selontekoluonnoksessa tulisi nostaa tärkeimmäksi asiaksi se, että koulutuksen pitäisi vastata globaaleihin kestävyys haasteisiin kuten ympäristön tilan heikkenemiseen ja ilmastonmuutokseen.

Kommentit lukuun 3.1 Varhaiskasvatus sekä esi- ja perusopetus

Yliopisto katsoo, että selontekoluonnoksessa tulisi tarkemmin linjata keskeisiä painopiste alueita varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen tutkimukselle tai vähintään nostaa tutkimuksen yhdeksi toimenpiteeksi. Ilman tutkimustietoa ei voida selvittää, kuinka esitetyt tavoitteet edistävät sinällään arvokkaiden päämäärien toteutumista.

Varhaiskasvatusta sekä esi- ja perusopetusta koskevat tavoitteet nostavat aiheellisesti esiin viimeaikaisen eriarvoistumiskehityksen. Selonteossa korostuu varhaisen puuttumisen ja varhaiskasvatuksen merkitys eriarvoisuuskehitykseen vaikuttamismuotona sekä vähemmistöjen asemaan liittyvien kohdennettujen toimien varmistaminen. Laajana toimenpide-ehdotuksena ehdotetaan varhaiskasvatuksen ja esi- ja perusopetuksen lainsäädännön uudistamista ja yhtenäistämistä. Tavoitteena tällä

on kokonaisvaltaisen oppimispolun syntymistä ja joustavia siirtymiä. Nämä ovat kannatettavia periaatteita.

Varhaiskasvatuksen, esi- ja alkuopetuksen polun vahvistamiseksi koulutetaan tulevaisuudessa maisteritason opettajia, joilla on kelpoisuutta opettaa ikäluokissa 1-10 sekä opettajia, joilla on pätevyyttä ikäluokissa 5-15. Näin voidaan paremmin varhaiskasvatukseen ja esi- ja alkuopetuksen järjestämistavoissa ottaa huomioon alueellisia ja paikallisia eroja. Lapsen siirtyminen varhaiskasvatuksesta kouluun voisi tapahtua samassa yksikössä, ja sama opettaja voisi olla lapsen tukena siirtymävaiheessa. Kiinnostava kysymys varhaiskasvatuksen osalta onkin, että onko tulevaisuudessa tavoitteena, että varhaiskasvatuksen perustutkinto olisi maisteri- vai kandidaattitasoinen.

Varhaiskasvatuksen laatu on oleellinen, joten laatukriteereitä olisi myös hyvä avata. Vain laadukas varhaiskasvatustukee lasten kehitystä, kasvua ja hyvinvointia. Haavoittuvassa asemassa olevien lasten tukemisessa erityisen vaikuttavaa on sellainen tuki, joka samanaikaisesti tukee vanhemmuutta. Varhaiskasvatukseen tuleekin integroida nykyistä vahvemmin tukea vanhemmuudelle, ottaen huomioon monikulttuurisuutta ja perheiden moninaisuutta. Monikielisyyden huomioimista, tukemista ja arvostamista varhaiskasvatuksessa tulisi korostaa.

Selontekoluonnoksessa tarkastellaan laajasti, kuinka osaaminen on laskenut lukutaidossa, matematiikassa ja luonnontieteissä. Kuitenkin toimenpiteitä ehdotetaan vain lukutaidon parantamiseksi. Matematiikan taitojen parantaminen olisi myös tärkeää, koska heikot matematiikan taidot ennustavat koulupudokkuutta ja hyvät matematiikan taidot ennustavat yliopisto-opinnoissa menestymistä.

Kommentit lukuun 3.2 Toinen aste

Toisen asteen koulutusta koskevassa osiossa läpileikkaavina teemoina on toisaalta opetuksen henkilökohtaistaminen opiskelijoiden tarpeita vastaavaksi ja toisaalta oppilaitosrajojen liudentaminen siten, että ammatillinen ja lukiokoulutus löytäisi leikkauspintoja esimerkiksi yhteisten tutkinnonosien muodossa. Selontekoluonnoksessa myös korostetaan siirtymistä hallinnollisesti suurempiin yksiköihin, jotka tarjoaisivat sekä yleissivistävää että ammatillista koulutusta. Lisäksi oppivelvollisuuden laajentaminen tulee mullistamaan monella tapaa toisen asteen koulutuksen kokonaisuuden. Uudistuksen seurauksia tulee seurata tarkasti. Selontekoluonnoksessa olisi hyvä ottaa kantaa, millä tavalla kahta erilaista toisen asteen koulutusta kehitetään ja lähestyvätkö ne tavoitteenasettelultaan toisiaan.

Tutkimusnäyttöä on tukijärjestelmien ja nuorten elämänpiirien välisestä kohtaamattomuudesta ja tukijärjestelmien kapea-alaisesta työllistettävyyteen keskittyvästä fokuksista, joka jättää huomiotta nuorten keskinäisen erilaisuuden ja erilaiset elämäntilanteet ja intressit. Tutkimusnäyttöä on myös siitä, että koulutusjärjestelmä ja opetus uusintavat stereotyyppisiä oletuksia ja käytäntöjä eri lähtökohdista tuleville nuorille sopivista siirtymistä, koulutuspoluista ja ammanteista. Tilannetta voidaan korjata huolehtimalla opetus- ja ohjaustehtävissä toimivien opettajien, ohjaajien ja muiden asiantuntijoiden tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskoulutuksesta ja yhteiskuntalukutaidosta.

Kommentit lukuun 3.3 Korkeakoulut

Selontekoluonnoksessa nähdään korkeakoulutuksen erityisenä ongelmana tuottaa riittävästi osaajia yhteiskunnan ja työelämän tarpeisiin. Yhdeksi tekijäksi tunnistetaan korkeakoulujen nykyiset toimintarakenteet ja -mallit. Lisäksi nykyisen järjestelmän edellytyksiä tukea koulutusasteiden välistä yhteistyötä pidetään heikkona. Myöskään tiedonkeruu- ja seurantajärjestelmät eivät tällä hetkellä mahdollista riittävästi palveluiden laadun ja yhdenvertaisuuden seurantaan tai tietoon perustuvaa päätöksentekoa tai ennakoimista. Helsingin yliopisto pitää toimintamallien, ohjauksen sekä tiedonkeruun- ja seurantajärjestelmien uudistamista tärkeänä tavoitteena. Samalla on pidettävä huolta, että

ohjaus kevenee, jotta lisääntyvä ohjaus ja säätely eivät rapauta perustuslaissa taattua yliopistojen itsehallintoa. **Hyvinvoiva, tasa-arvoinen ja osallistuva yliopistoyhteisö on yliopiston menestyksen edellytys. Helsingin yliopisto on strategiassaan sitoutunut vaalimaan ja kehittämään yliopistodemokratiaa ja rohkaisemaan yliopistolaisia yhteisten asioiden hoitamiseen.**

Helsingin yliopisto kannattaa ehdotuksia korkeakoulujen **koulutusvastuiden säätelyn** uudistamisesta ja korkeakoulujen tutkintorakenteen toimivuuden parantamiseksi. Koulutusvastuiden määrittely ja jakaminen ovat tärkeitä säätelyn ja ohjauksen välineitä. Järjestelmä on jäykkä reagoimaan työelämän muutoksiin tai monitieteisyyden vaatimuksiin. Ohjauksen välineenä se on joiltain osin liian yksityiskohtainen ja eri aikoina tehtyjen muutosten seurauksena vaikeasti ymmärrettävä. Koulutusvastuusäätelyn kokonaistarkastelu on tarpeen korkeakoulu- ja tutkintorakenteiden uudistamisessa. Valtakunnallista työnjakoa korkeakoulujen välillä ei ole saavutettu profiloitihankkeilla ja yhteistyötä haittaavaa kilpailua käydään erityisesti edullisten hakupainealojen koulutusvastuista. Toimivien työnjako voidaan saavuttaa tieteenalakohtaisissa yhteisissä neuvotteluissa, jolloin ohjaus ja säätely lähtevät alhaalta ylöspäin.

Selontekoluonnos sisältää useita kohtia, joissa nykyisen kaltaisen **duaalijärjestelmän** toimivuutta ja tarkoituksenmukaisuutta arvioidaan. Toimenpiteissä esitetään ratkaisuna joustavuutta, monipuolista tarjontaa ja oppijakeskeisyyttä edistäviä rakenteita yli korkeakoulusektoreiden. Yliopisto ei kannata nykyisen duaalijärjestelmän purkua, vaan on avoin tiiviille yhteistyölle korkeakoulusektorin sisällä. Ohjauskeinojen avulla on tärkeää vahvistaa ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen yhteistyötä ja joustavaa jatkamista alemmasta amk-tutkinnosta maisteriopintoihin yliopistoihin.

Suomessa ei ole toteutettu **Bolognan prosessin** mukaista yliopistojen kolmiportaista tutkintorakennetta kokonaisuudessaan. Yliopisto ehdottaa, että tutkintorakenteiden toimivuutta arvioitaisiin tästä lähtökohdasta. Opiskeluajojen rekisteröinnissä olisi lisättävä joustavuutta: opintoajat olisi laskettava erikseen kandidaatin ja maisterin tutkintojen osalta, jotta esim. välivuodet työelämässä mahdollistuvat ilman että tämä nähtäisiin opiskeluajan venymisenä. Profiloitumista, jossa yliopisto voisi tarjota jollain alalla ainoastaan alempaan korkeakoulututkintoon tai ylempään korkeakoulututkintoon tai tohtorin tutkintoon johtavaa koulutusta, ei Suomessa ole edistetty. Yliopistoissa on koulutettu laajasti ylempään korkeakoulututkintoon saakka. Selontekoluonnoksessa jää epäselväksi, halutaanko ehdotetuissa koulutuslisäyksissä lähinnä alempia korkeakoulututkintoja vaiko myös ylempiä korkeakoulututkintoja?

Koulutuspoliittiselle selonteolle laaditaan **toimeenpanosuunnitelma**. Selontekoluonnoksessa esitettyjen toimenpiteiden täsmällinen muoto ja ohjaus tarkentuu vasta toimeenpanon suunnittelussa. Koulutuspoliittisen selonteon korkeakoulutusta koskevien toimenpiteiden rahoitusta ei tule Helsingin yliopiston mielestä toteuttaa lyhytjänteisen hankerahoituksen varassa. Hankkeiden avulla on haastavaa luoda pysyviä rakenteita ja muutosta.

Selontekoluonnoksen mukaan 2020-luvulla osa koulutuksen rahoitustarpeesta katetaan kohdentamalla ikäluokkien pienenemisestä johtuvia valtion rahoitusosuudesta säästyviä määrärahoja varhaiskasvatukseen sekä esi- ja perusopetuksen lainsäädännön ja rahoituksen kokonaisuudistuksen toimeenpanoon. Myös toisen asteen koulutuksen laatu, tasa-arvo ja lähiovetus aiotaan turvata riittäväillä resursseilla.

Korkeakoulutuksen tavoitteiden osalta rahoitus jää epäselväksi. Korkeakoulutettujen määrän nostaminen vähintään 50 prosenttiin 24 - 34-vuotiaiden ikäluokasta halutaan mahdollistaa ylläpitämällä samalla koulutuksen laatua. Helsingin yliopisto painottaa, että laatu voidaan taata vain rahoittamalla **aloituspaikkamäärien nostaminen** lisäpanostuksella. Jos näin ei tehdä, on koulutuksen laatukriteereitä laskettava.

Opiskelijamäärien radikaali lisääminen on selontekoluonnoksen keskeisin esitys korkeakouluille. Korkeakoulujen odotetaan lisäävän merkittävästi aloituspaikkoja etenkin tietyillä aloilla. Yliopistojen

pitkäjänteisen perusrahoituksen merkitys on ratkaiseva, jotta voimavaroja voidaan kohdentaa strategisesti, tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti. Sisään otettavien määrän nostaminen ei kuitenkaan suoraan johda tutkinnon suorittaneiden määrän kasvuun.

Yliopisto kannattaa aloituspaikkojen lisäämistä erityisesti **pääkaupunkiseudulla**. Väestö pakkautuu edelleen kohti pääkaupunkiseutua, josta puuttuu koulutuspaikkoja. Aloituspaikkojen lisäämisen aiheuttamaa painetta voi ratkaista rahoituksen lisäksi myös kustannustehokkuuden parantamisella, mikä vaatii pedagogista kehittämistä ja digitaalisuuden lisäämistä. Yliopisto pitää tärkeänä tutkintojen tuottamista laadukkaalla, tehokkaalla ja modernilla tavalla sekä saavutettavuuden tavoitteiden toteuttamista pääkaupunkiseudulla. Koulutusmääriin voidaan tehdä myös merkittäviä kertakorotuksia alakohtaisen tarveharkinnan perusteella, jolloin tähän voitaisiin kytkeä koulutuksen järjestämisen kustannuksiin sidottu lisärahoitus.

Haasteeseen ei voi vastata pelkästään lisärahoituksella. Aloituspaikkojen määrän nostaminen merkitsee sitä, että aloittavien opiskelijoiden joukossa entistä suuremmalla osalla on heikot valmiudet, esimerkiksi liittyen kykyyn omaksua nopeasti vaikeita asioita. Tästä seuraa paine opittavan asian helpottamiseen sekä osaamisen ja tutkintojen tason laskuun. Kun opetuksen ja oppimisen laatua ei sisäännoton laajentamisen myötä haluta vaarantaa, tulee huomioida lisääntynyt opetuksen ja ohjauksen määrä sekä pedagogisen ja digitaalisen osaamisen ja opiskelijoiden tukipalveluiden kasvattaminen.

Tutkimukseen perustuva opetus on Helsingin yliopiston peruslähtökohta. Korkea opettajien osaaminen ja opetuksen yhteys tutkimukseen ovat koulutuksen laadun takeita. Suunniteltu opiskelijamäärän lisäys ei saa johtaa opetuksen ja tutkimuksen välisen yhteyden heikentymiseen. Tutkimuksessa riittävästi ansioituneita opettajia ei ole kaikilla aloilla saatavissa rajattomasti. Helsingin yliopiston tavoite on pysyä maailman huippuyliopistojen joukossa. Tämä on myös suomalaisen koulutusjärjestelmän etu. Maailman huippuyliopistoissa toteutuva opettaja/opiskelijasuhteiden osuus on vertailukohta, jota yliopisto katsoo tavoittelemisen arvoiseksi.

Selontekoluonnoksen yhtenä tavoitteena on nykyistä paljon nopeampi siirtyminen toiselta asteelta korkeakouluihin. Helsingin yliopisto jatkaa **opiskelijavalintojen kehittämistä** valtakunnallisen hankkeen tulosten ja valintayhteistyön tuella. Erilaisten valintaväylien kehittäminen on osa tätä työtä. Myös ylioppilastutkinnon jatkokehittäminen on tärkeä osa korkeakoulujen opiskelijavalintojen tulevaisuutta. Kansallinen ja kansainvälinen opiskelijamarkkinointi on kehittämiskenttä, jossa osaltaan vastataan selontekoluonnoksen haasteeseen määrittämällä avoimemmin ja nykyistä paremmin, mitä osaamista opiskelu yliopistossa vaatii.

Korkeakoulujen valintasysteemiä pitää tutkia aktiivisesti ja kriittisesti tarkastella esimerkiksi sitä, johdavatko uudet valintatavat rakenteellisiin esteisiin, jotka estävät tiettyistä taustoista tulevien hakijoiden mahdollisuudet päästä yliopistoon. Miten todistusvalinnan merkittävä lisääminen on vaikuttanut? Onko vaikutuksia opiskeluaktiivisuuteen, opintojen etenemiseen ja hyvinvointiin jne.?

Korkeakoulujen opiskelijavalintoja voidaan kehittää tunnistamaan erilaista opinnoissa pärjäämisen kannalta relevanttia osaamista ja lahjakkuuksia entistä monipuolisemmin. Ei ole kuitenkaan realistista odottaa tiettyjen ryhmien aliedustuksen näin vähenevän merkittävästi. Aliedustukseen vaikuttavat tekijät rakentuvat koulutuspolun varhaisemmissa vaiheissa ja kytkeytyvät taustatekijöihin, joihin yliopistossa tai opiskelijavalinnoissa ei voida enää vaikuttaa.

Aliedustettujen väestöryhmien osuutta korkeakoulutuksessa voitaisiin lisätä tehokkaasti mm. kasvatamalla yliopiston ja muun koulutusjärjestelmän yhteistyötä sekä tiedekasvatuksen ja -viestinnän nykyistä strategisemmalla kohdentamisella myönteisen erityiskohtelun periaatteiden mukaisesti. Helsingin yliopisto kiinnittää huomiota esimerkiksi maahanmuuttajataustaisten suomalaisten aliedustukseen korkeakoulutuksessa. Toimenpiteiden suunnittelussa on tärkeää ottaa huomioon Suomen sisäiset erot. Noin puolet Suomen maahanmuuttajataustaisesta väestöstä asuu pääkaupunkiseudulla.

Selontekoluonnoksessa **kansainvälisyys** nähdään vetovoimatekijänä: Suomeen halutaan ammattitaitoista asiantuntijatyövoimaa, joka rekrytoituu työelämään suomalaisen korkeakoulututkinnon suorittamisen jälkeen. Tämä on järkevää ja kannatettavaa. Helsingin yliopisto on voimakkaasti sitoutunut kansainvälisyyden edistämiseen. Yliopiston henkilöstö on useissa yksiköissä erittäin kansainvälistä taustoiltaan ja toiminnaltaan. Yliopiston perustehtävissä kansainvälisyys onkin ennen kaikkea yhteistyön avulla saavutettavaa koulutuksen ja tutkimuksen laadun ja vaikuttavuuden parantamista. Yhteistyöhön perustuva kansainvälinen toiminta tarvitsee erilaisen ja laajemman strategian ja käytännön toimenpiteet palveluineen kuin pelkkä kilpailu kansainvälisistä opiskelijoista ja osaajista. Yliopistojen kansainvälisten opiskelijoiden määrän lisäämiseksi on välttämätöntä, että yliopistot suunnittelevat kansainvälisen koulutuksen strategiansa, joissa otetaan huomioon kolmiportaisen koulutuspolun tarjonta englanniksi ja samalla huolehditaan kansallisilla kielillä annettavan koulutuksen asemasta ja opiskelijoiden kielitaidon kehittymisestä. Yliopisto on sitoutunut Talent Boost -ohjelman tavoitteisiin, joiden avulla kansainvälisten osaajien rekrytointi tehostuu.

Yliopisto pitää tärkeänä, että kansainvälisten osaajien maahan ja suomalaiseen työelämään asettumiseen kiinnitetään huomiota. Korkeakoulututkinnon Suomessa suorittaneiden ulkomaalaisten halu ja kyky asettua Suomeen ja suomalaiseen yhteiskuntaan edellyttävät koko yhteiskunnassa tehtävää työtä yhdenvertaisuuden, rasisminvastaisuuden ja avoimuuden vahvistamiseksi. Tässä koko koulutusjärjestelmässä tehtävällä ihmisoikeustyöllä on ratkaiseva merkitys.

Sekä alemman että ylemmän korkeakoulututkinnon Suomessa suorittavien voidaan odottaa omaksumat riittävän kieli- ja kulttuuripääoman integroitumisen tueksi. Kaksivuotisissa maisteriopinnoissa ei kuitenkaan ehdi hankkia riittävää suomen- tai ruotsinkielen taitoa ainakaan tutkintoon kuuluviin opintoihin sisältyen. Erityisen tärkeää on, että mukana ovat työnantajat laajasti. Varsinkin pienten ja keskisuurten yritysten valmiuksia työllistää täytyy vahvistaa sekä yritysten omilla toimilla että yliopistojen kanssa yhdessä. Kielen ja kulttuurin opinnot ovat olennaisessa roolissa työllistymisessä ja integroitumisessa yhteiskuntaan. Niiden opiskelussa tulee huomioida jatkumo, joka alkaa ennen opintojen alkua ja jatkuu valmistumisen jälkeen työpaikoilla. Kieltä ei opita vain muodollisilla kursseilla vaan käyttämällä sitä aktiivisesti työssä ja vapaa-aikana.

Kommentit lukuun 3.5 Vapaa sivistystyö

Vapaan sivistystyön osuus ei ole aiemmin ollut näin näkyvästi mukana Suomen koulutusjärjestelmän kaaviokuvassa (s. 9). Vapaa sivistystyö jatkuvan oppimisen alueena on vielä tarkemmin määrittelemätön. Mikäli koulutuskokonaisuus sisältää korkeakoulutason opintoja ja vapaan sivistystyön kautta hankittua osaamista ja muita näyttöjä, tulisi olla näkemys siitä, miten tällaiset kokonaisuudet voivat esim. työelämässä osoittaa pätevyyttä. Tämä voi toteutua pienet osaamiskokonaisuudet (micro credential) –tyyppisissä koulutuskokonaisuuksissa. Opiskelija voi omasta lähtökohdastaan koota erilaisista ja eri tasoisista koulutuksista sekä osaamisen näytöistä kokonaisuuden ja saada siitä korkeakoulusta jatkuvan oppimisen todistuksen.

Kommentit lukuun 3.6 Jatkuva oppiminen – työuran aikainen oppiminen

Selontekoluonnoksessa viitataan jatkuvaan oppimiseen, mutta sen järjestelyistä, vastuista, merkityksestä ja rahoituksesta ei ole selvää kuvaa. Jotta yliopistot voivat edistää jatkuvan oppimisen tarvontaa ja käyttää resurssit järkevästi, ilman päällekkäisiä toimia, tarvitaan selvempiä suunnitelmia.

Yliopisto pitää tärkeänä, että jatkuvan oppimisen kokonaisuus uudistetaan selkeän yhteisen näemyksen pohjalta ottaen huomioon myös korkeasti koulutettujen tarpeet. Parhaiten panostamme yleisen koulutustason nostamiseen niin, että tutkintokoulutuksen kasautumisen sijasta osaamisen täydentämiseen ja lisäämiseen on toimiva ja houkutteleva jatkuvan oppimisen malli.

Jatkuvan oppimisen sisältäessä korkeakoulutason opintoja ja ehkä myös vapaan sivistystyön kautta hankittua osaamista ja muita näyttöjä, tulisi olla näkemys siitä, miten tällaiset kokonaisuudet voivat esim. työelämässä osoittaa pätevyyttä. Tämä voi toteutua pienet osaamiskokonaisuudet (micro credential) –tyyppisissä koulutuskokonaisuuksissa. Opiskelija voi omasta lähtökohdastaan koota erilaisista ja eri tasoisista koulutuksista sekä osaamisen näytöistä kokonaisuuden ja saada siitä korkea-koulusta jatkuvan oppimisen todistuksen.

Kommentit lukuun 3.7 Opetus-, ohjaus- ja muu henkilöstö

Selontekoluonnoksessa on yliopiston näkemyksen mukaan oikeansuuntaisia esityksiä opettajankoulutuksen vahvistamiseksi. Opettajankoulutuksen vetovoiman ylläpitäminen on tärkeää. Koulutus itsessään tarjoaa monenlaisia työmahdollisuuksia, mutta opettajien työolojen parantaminen on keskeistä ammatissa pysymisen kannalta. Varhaiskasvatuksessa korkeammin koulutettujen määrän kasvattaminen henkilöstörakenteessa on kannatettavaa ja nostaa varhaiskasvatuksen arvostusta.

Esitetyt toimenpiteet ammattitaitosten opettajien ja muun henkilöstön saatavuudelle ovat oikeansuuntaisia. Henkilöstön saatavuutta koskien on ensiarvoisen tärkeää, että tietopohja saatetaan kuntoon. Opettajarekisteri voi olla yksi mahdollisuus olla selvillä alalle koulutettujen määrästä ja kelpoisuuksista. Opettajatarpeiden ennakointi auttaa suuntaamaan koulutustarvetta tasaisesti ja vakain muutoksin. Ennakointi edellyttää tilannekuvan muodostamista useiden eri tietolähteiden kautta.

Opettajankoulutuksen kehittämisen ajankohtainen kysymys on peruskoulutuksen ja jatkuvan oppimisen välinen suhde. On tunnistettava opettajuuden ydin ja keskityttävä tutkintoon sisältyvässä opettajan pedagogisissa opinnoissa sellaiseen kestäväan pedagogiseen osaamiseen, jota tarvitaan kaikkina aikoina. Opettaja saa työssään oppia jatkuvasti uutta. Ajassa elävät ilmiöt ja uudet sisällöt tuovat jatkuvan oppimisen ja sille työajalla järjestettyjen opiskelumahdollisuuksien kautta tervetullutta osaamisen kehittämistä.

Esitetyt toimenpiteet kasvatus- ja opetusalan koulutusten kehittämiseksi ovat oikeansuuntaiset. Opettajankoulutusfoorumista saadut kokemukset osoittavat yhteistyön ja yhteisen kehittämistyön voiman ja sitoutumisen, erityistä huomiota kannattaa tulevaisuudessa kiinnittää uranaikaisen ammatillisen kehittymisen rakenteisiin ja tarjontaan.

Opettajankoulutuksen tutkimusperustainen kehittäminen merkitsee sitä, että 1) koulutuksen sisällöt perustuvat tutkittuun tietoon, 2) koulutuksen pedagogiikka perustuu tutkittuun tietoon opetus-oppimisprosesseista ja 3) tämän toteutuminen edellyttää systemaattista opettajankoulutuksen tutkimusohjelmaa. Empiiristä tutkimusta siitä, mitä opettajaopiskelijat oppivat suomalaisessa opettajankoulutuksessa on yllättävän vähän.

Selontekoluonnoksessa viitataan useita kertoja kieli- ja kulttuuritietoiseen opetukseen. Alan kansainvälisessä kirjallisuudessa tähän liitetään usein katsomustietoinen opetus. Suomi on varsin monikatsomuksellinen yhteiskunta, siksi myös katsomustietoisuuden lisääminen osana yleissivistävää koulutusta on erittäin tärkeä. Selontekoluonnoksessa ei myöskään viitata demokratia- ja ihmisoikeuskasvatukseen, joiden rooli tulee lähivuosina entistä voimakkaammin kasvamaan yhteiskunnallisten muutosten ja polarisaation johdosta.

Koulutuspoliittisen selonteon asettamat tavoitteet kasvatus- ja opetusalan eri sektoreille sekä ta-
soille ovat sellaisia, että niiden saavuttamisessa johtaminen tulee korostumaan. Nykyisellään johtamiskoulutus on epäsystemaattista ja pirstaloitunutta. Johtamiskoulutus tulisi asettaa eri tasoille kohdentuvan opettajankoulutuksen keskeiseksi kehittämisen kohteeksi ja sille tulisi tarjota kestävä rahoitus pohja lyhyen projektimuotoisen kehittämisen sijaan.

Suomessa tasa-arvo ja yhdenvertaisuus eivät ole yrityksistä huolimatta vielä riittävästi integroituneet opettajankoulutukseen. Aiempi tutkimusnäyttö osoittaa, että koulutusjärjestelmä varhaiskasvatuksesta peruskouluun, toiselle asteelle, korkeakoulutukseen ja aikuiskoulutukseen uusintaa eriarvoisuuksia ja etuoikeuksia. Tasa-arvopolitiikan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustavoitteisiin on vastattu toteuttamalla huomattava määrä lyhytkestoisia projekteja ja selvityksiä. Projektien tasa-arvotyön ja tehdyn tutkimuksen myötä on muotoutunut osaamista ja asiantuntemusta, mitä tulisi integroida opettajankoulutusta koskeviin tutkintovaatimuksiin ja opettajankoulutuksen käytäntöihin. Myös täydennyskoulutuksessa tulee tarjota tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä yhteiskuntalukutaitoa koskevaa systemaattista koulutusta kaikille opettajille, joihin on velvoite osallistua.

Kommentit lukuun 3.9 Opintotuki

Yliopisto pitää tärkeänä, että opintotuen taso on sellainen, että se mahdollistaa täysipäiväisen opiskelun myös pääkaupunkiseudulla. Tällä hetkellä säännöllinen työssäkäynti opiskeluaikana on yleistä ja se pidentää opiskeluaikaa.

Kommentit lukuun 3.10 Ruotsinkielisen koulutuksen tilanne, tavoitteet ja toimenpiteet

Yliopisto pitää tärkeänä, että ruotsinkielisen koulutuksen aseman turvaaminen on otettu esille selontekoluonnoksessa. Kansalaisten kielellisten oikeuksien turvaaminen edellyttää, että meillä on mm. hallinnossa ja oikeuslaitoksessa riittävästi ruotsin kieltä taitavaa henkilöstöä. Yliopisto haluaa nostaa esiin myös erityispedagogisen osaamisen tarpeen kouluissa koskien kaikkia ikäryhmiä sekä opinto-ohjauksen tarpeen etenkin Etelä-Suomessa. Lisäksi ruotsinkielisen aikuiskoulutuksen edistämisen on huomioitava jatkuvan oppimisen tarjontaa rakennettaessa.

Jotta maassamme välttämätön ruotsinkielinen ja kaksikielinen yliopistokoulutus voidaan pitää laadukkaana myös jatkossa, tarvitaan jo olemassa olevien koulutusyksiköiden ja niiden resurssien vahvistamista. Ruotsinkielisen väestönosan, samoin kuin lukio-opiskelijoiden määrä pysyy lähivuosina kuitenkin alhaisena ja luultavasti vähenee entisestään. Kilpailu vähäisistä opiskelija- ja opettajaresursseista ei johda korkeampaan laatuun, vaan sen heikkenemiseen.

Kommentit lukuun 3.11 Maahanmuuttajataustaisten oppiminen ja oppimispolut

Korkeakouluissa maahanmuuttajataustaiset ovat aliedustettuina. Yliopisto haluaa kiinnittää huomiota siihen, että tämänhetkisessä lainsäädännössä aliedustettujen ryhmien positiivinen erityiskohdeltu on vaikeaa. Selontekoluonnoksen toimenpiteinä korkeakoulutukseen pääsyä tuetaan vakinaistamalla maahanmuuttajien osaamisen tunnistamisen ja ohjauksen palvelutoiminta osaksi korkeakoulujärjestelmää sekä lisäämällä maahanmuuttajien valmentavaa koulutusta koskevat säännökset yliopistolakiin. Lisäksi kansainvälisten opiskelijoiden maahantuloa sujuvoitetaan ja mahdollistetaan tutkinnon suorittaneille pysyvä oikeus jäädä Suomeen. Yliopisto kannattaa näitä toimenpiteitä. Maahanmuuttajien valmentavaa koulutusta yliopistoon ei ole tarkoituksenmukaista järjestää kaikissa yliopistoissa, vaan se voisi olla joidenkin valtakunnallinen tehtävä.

Koulutuksellisen tasa-arvon ja koulutuksen saavutettavuuden toteutumiseen pitää kuitenkin panostaa jo varhaisemmassa vaiheessa kuin korkeakouluun hakeutuessa. Korkeakoulujen opiskelijavalintoja voidaan kehittää tunnistamaan erilaista opinnoissa pärjäämisen kannalta relevanttia osaamista ja lahjakkuuksia entistä monipuolisemmin. Ei ole kuitenkaan realistista odottaa tiettyjen ryhmien aliedustuksen näin vähenevän merkittävästi. Aliedustukseen vaikuttavat tekijät rakentuvat koulutuspolun varhaisemmissa vaiheissa ja kytkeytyvät taustatekijöihin, joihin yliopistossa tai opiskelijavalinnoissa ei voida enää vaikuttaa. Varhaiskasvatuksessa ja erityisesti perusopetuksessa tulisi olla oi-

keanlaista ohjausta ja tukea aliedustetuille ryhmille. Selontekoluonnoksessa tulisi huomioida maahanmuuttajataustaisten lisäksi vähemmistökansojen rooli korkeakoulutuksessa, esim. saamelais-taustaiset tai romanitaustaiset, joista etenkin jälkimmäiset ovat aliedustettuja korkeakoulutuksessa.

Selontekoluonnoksessa esitettyjen toimien lisäksi yliopisto ehdottaa koulusivistyskielen ja korkeakoulun kypsyysnäytteen kielen yhteyden purkamista. Erityisesti maahanmuuttajien sekä myös toisinaan paluumuuttajien erilaisten kieli- ja koulutustaustojen takia kytkös on osoittautunut erittäin haastavaksi. Koulusivistyskielen todentaminen sekä kieliasetuksen mukaisen osaamisen vaatiminen saattaa aiheuttaa kohtuuttomiakin tilanteita maahanmuuttajalle korkeakoulututkinnoissa. Myös Suomessa asuvien maahanmuuttajanuorten koulukielen (S2 vs. suomi äidinkielenä) vaikutus yliopistopintoihin tulee selvittää, jos halutaan lisätä koulutuksen tasa-arvoisuutta.

Yliopiston näkemyksen mukaan yleissivistävään koulutukseen tulisi saada huomattavasti enemmän maahanmuuttajataustaisia opettajia. Maahanmuuttajataustaiset opettajat toimivat malleina siitä, miten maahanmuuttajat voivat ryhmänä integroitua suomalaiseen yhteiskuntaan. Tällä hetkellä maahanmuuttajataustaisia opettajia on erittäin vähän ja hyvin usein maahanmuuttajataustainen henkilöstö toimii varhaiskasvatuksessa ja opetuslalla lähinnä avustavissa tehtävissä. Maahanmuuttajataustaiset henkilöiden hakeutumista erityisesti opettajankoulutukseen tulisi tukea ja tehostaa. Maahanmuuttajataustaisen oppimispolkuja tarkasteltaessa olisi syytä huomioida myös ihmisoikeuksiin liittyvät näkökulmat.

Tutkimusnäyttö tuo esille maahanmuuttajataustaisten henkilöiden kokemaa eriarvoisuutta läpi koulutusjärjestelmän. Opetus- ja ohjaustehtävissä toimivien tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta koskevaa ymmärrystä ja osaamista vahvistetaan tutkimuslähtöisesti. Tällä ehkäistään koulutuksessa ja ohjauksessa esiintyvää aiemman tutkimuksen esiin tuomaa rakenteellista rasismia ja stereotyyppisiä oletuksia maahanmuuttajataustaisten henkilöiden sopivuuksista eri aloille.

Rehtori

Sari Lindblom

Asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti Helsingin yliopiston asian- ja dokumentinhallintajärjestelmässä.